

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelnika książkę dotyczącą kierunków rozwoju współczesnej edukacji w zmieniającej się przestrzeni społecznej. Jest to monografia poświęcona podstawowym tendencjom zmian, jakie dokonują się dziś w edukacyjnym dyskursie. Eksponujemy w niej ważne, z punktu widzenia logiki rozwojowej współczesnej oświaty, aspekty przemian.

Zwracamy uwagę na nowe rozumienie edukacji obywatelskiej, tak istotnej w kreowaniu społeczeństwa współczesnego jako wielokulturowego, demokratycznego i obywatelskiego (m.in. teksty Jerzego Nikitorowicza, Eugenii Potulickiej). Społeczeństwo światowe staje dziś wobec nowych wyzwań, nowych zagrożeń, ale i szans rozwoju, dlatego niezbędna jest w nim edukacja w zakresie praw człowieka i demokracji (m.in. tekst Ryszarda Rosy). Nabiera ona dziś szczególnie znaczenia wobec nierówności w społeczeństwie globalnym¹. Edukacja dziś musi sprostać nowym zadaniom, współtworzyć nowy ład społeczny, powinna więc być postrzegana w kategoriach dialogicznych, jako interakcja podmiotowa dokonująca się w nieustannie zmieniającej się przestrzeni społecznej (m.in. tekst Leszka Korporowicza). Wskazujemy na potrzebę takich zmian w edukacji, które będą odpowiedzią na oczekiwania i nadzieje grup społecznych o zróżnicowanych potrzebach. Edukacja powinna posiadać bowiem walor „włączający” a nie „wykluczający”. Zmieniająca się przestrzeń społeczna, coraz bardziej „płynna”, niezwiązana już z miejscem i czasem, „bezczasowa”², wymusza konieczność przygotowania jednostki do życia w chaotycznej, zdecentrowanej rzeczywistości. Jej narracja jest zrelatywizowana wobec zdyscyplinowanego porządku i hierarchii „muzeum”³. Edukacja „muzeum” musi więc z konieczności ustępować edukacji *shopping mallu*, coraz bardziej zróżnicowanej. W *shopping*

¹ A. Cudowska, *Dialog w świecie globalnych nierówności*, [w:] *Oblicza dialogu*, A. Cudowska (red.), Białystok 2008; idem, *Nierówności społeczne w globalizującym się świecie. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Człowiek w obliczu wykluczenia i marginalizacji*, K. Białobrzeska, S. Kawula (red.), Toruń 2006.

² M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, przekł. M. Marody, K. Pawluś, J. Stawiński, S. Szymański, Warszawa 2007.

³ Z. Melosik, *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, Kraków 2007.

mallu zdarza się bowiem wszystko i wszystko jest uprawomocnione przez sam fakt swojego istnienia. Brak jest jakiejkolwiek logiki wewnętrznej i porządku, który by dyscyplinował funkcjonowanie i postrzeganie świata⁴.

Wydaje się niezbędne podejmowanie w dyskursie edukacyjnym prób odpowiedzi na nowe wyzwania, wśród których szczególnie ważne jest pytanie o to, jak przygotować jednostkę do „zakorzenienia” w takiej logice nieustannej zmiany. W jakim kierunku musi zmieniać się edukacja, żeby przygotować człowieka do ciągłego ewoluowania, aktywności poznawczej, do konieczności nieustannego wybierania z oferty *shopping mall* bez jakichkolwiek wskazówek i zabezpieczeń przed popełnieniem błędu? Wskazujemy w tym kontekście na potrzebę budowania edukacji włączającej a nie wykluczającej, umożliwiającej sukces szkolny, a nie marginalizującej, edukacji przewyższającej niepowodzenia (m.in. tekst Anny Karpińskiej). Akcentujemy znaczenie środowiska rodzinnego i lokalnego w tworzeniu warunków dla edukacyjnego i życiowego sukcesu (m.in. tekst Jadwigi Izdebskiej). Jego rola wzrasta wobec zagrożeń życia współczesnego człowieka, ale także wobec nowych szans rozwojowych, które niesie rozwój cywilizacji. W swoich rozważaniach wskazujemy także na wiele innych obszarów edukacji istotnych dla jej rozwoju i rozwoju społeczeństwa. Szanse i zagrożenia, jakie stają przed wysoko rozwiniętym społeczeństwem, starzejącym się i narażonym na wiele dysfunkcji obciążają pedagogów do poszukiwania nowych rozwiązań w edukacji ludzi dorosłych i ludzi starych (m.in. tekst Małgorzaty Halickiej i Emilii Kramkowskiej), a także w procesie profesjonalnego przygotowania do pracy socjalnej (tekst Ewy Kantowicz). Szczególnego znaczenia nabiera edukacja międzykulturowa, próbująca sprostać wyzwaniom społeczeństwa wielokulturowego (m.in. tekst Kazimierza Żegnałki).

Edukacja tworzy dziś nowe obszary urzeczywistniania idei całościowego rozwoju człowieka, w procesie permanentnego uczenia się (tekst Janiny Uszyńskiej-Jarmoc). Dyskurs edukacyjny nie może ograniczać się do murów szkoły, musi wkraczać w nowe przestrzenie, wszędzie tam, gdzie człowiek realizuje się w różnych formach aktywności. Wiek XXI kontynuuje tendencje zapoczątkowane w drugiej połowie XX wieku wyrażające się w ciągłym „toczącym się” reformowaniu edukacji, jej przekształcaniu i doskonaleniu, na miarę nowych wyzwań (m.in. tekst Michała Balickiego, Agaty Cudowskiej). Znakiem szczególnym naszych czasów jest tworzenie się nowej kultury komunikacji, kultury innowacji i przedsiębiorczości. Podjęcie w naszej refleksji problematyki edukacji do innowacji i przedsiębiorczości jest wyrazem społecznego zapotrzebowania na kształcenie w tej dziedzinie (tekst Mariana Cieślarczyka). Przygotowanie jednostki do funkcjonowania w sferze nieograniczonych wręcz możliwości, ale

⁴ Ibidem.

i w sferze wielu zagrożeń ograniczających realizację potrzeb, a czasem wręcz uniemożliwiających swobodny wybór stylu życia i drogi życiowej, stawia przed współczesną edukacją szczególnie trudne zadania.

Wskazujemy w monografii wiele kierunków rozwoju współczesnej edukacji w zmieniającej się przestrzeni społecznej, nie wyczerpują one jednak bogactwa i złożoności tej problematyki. Dyskurs edukacyjny został więc zaledwie zapoczątkowany, nie tylko ze względu na fragmentaryczność i wielowątkowość narracji, ale także ze względu na zmienność kontekstu, w którym edukacja funkcjonuje. Prezentowana praca jest zaproszeniem Czytelników do dyskusji nad przemianami współczesnej edukacji, nad wyzwaniem, które stawia jej zmieniająca się przestrzeń społeczna.

Monografia składa się z ośmiu części, z których każda wskazuje na jedną, dominującą tendencję rozwojową edukacji współczesnej: edukacja obywatelska, edukacja do zmiany, edukacja (do)sukcesu, edukacja dorosłych, edukacja nauczycielska, edukacja w społeczeństwie wiedzy, edukacja w zróżnicowanych środowiskach, edukacja wielokulturowa. Pierwszy artykuł w każdym rozdziale pełni rolę swoistego wprowadzenia w problematykę całego rozdziału, prezentuje kluczowe dla niej zagadnienia, zaś kolejne artykuły wzbogacają narrację o nowe wątki, niejednokrotnie pogłębiając analizę, wskazanego w tytule części zagadnienia. Podział ten nie jest rozłączny, gdyż bogactwo poruszanych zagadnień skutecznie uniemożliwia jednoznaczny układ treści. Ten, który zaproponowałam, jest więc także dyskusyjny, nie zamyka możliwości wielorakiego odczytania treści zawartych w niniejszym tomie. Stwarza natomiast możliwość swobodnego łączenia i zestawiania interesujących Czytelnika zagadnień w procesie twórczego odczytania całości.

Mamy nadzieję, że zaproponowane w pracy interdyscyplinarne oraz interparadygmatyczne spojrzenie na tytułowy problem zbioru będzie inspiracją do dalszych refleksji, podejmowania ciekawych wyzwań badawczych i pogłębienia eksploracji na gruncie nauk o edukacji. Wszystkim Autorom, których teksty tworzą tę monografię serdecznie dziękuję za wspólny dyskurs i podjęcie trudu refleksji nad złożoną materią edukacji we wciąż zmieniającej się przestrzeni społecznej.

Książka niniejsza jest dedykowana Panu Profesorowi doktorowi habilitowanemu Michałowi Balickiemu w czterdziestopięciolecie Jego pracy naukowo-dydaktycznej. Wieńczy ją więc krótka biografia Dostojnego Jubilata i wykaz wybranych publikacji Pana Profesora. Monografia ta jest skromnym wyrazem wdzięczności redaktora tomu oraz pracowników Zakładu Pedagogiki Porównawczej i wielu współpracowników Pana Profesora, których teksty znalazły się w zbiorze, za lata pięknej, mądrej i dobrej wspólnej pracy na rzecz rozwoju nauki i człowieka, na rzecz czynienia świata lepszym.

Agata Cudowska

Białystok, 14 wrzesień 2009 r.